ISSN: 2632-1734
CUDES
JOURNAL OF CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

Pazarkaya'nın Şiirlerinde Tematik Değişim

Hikmet ASUTAY[1]
Sude KARASU[2]

MAKALE BİLGİSİ:

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Benzerlik Raporu: Alındı

Makale Türü: Araştırma makalesi

Makale Kayıt Tarihi: 15.05.2026

Onay Tarihi: 01.06.2026

Atıf: Karasu, S. & Asutay, H. (2026). Pazarkaya'nın Şiirlerinde Tematik Değişim. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 9 (S4), 32-43
DOI
http://dx.doi.org/10.29228/cudes.94413

Özet

Türk-Alman yazınının önemli temsilcilerinden Yüksel Pazarkaya, göç deneyiminin yarattığı kültürel karşılaşmaları şiirlerinde özgün bir estetik ve dilsel yapı içinde ele alan yazarlardan biridir. Altmışlı yıllardan itibaren Almanya'da yaşamaya başlayan Pazarkaya, eserlerinde göç, kimlik, aidiyet, kültürlerarası etkileşim ve çokdillilik gibi temaları işlemiştir. Bu çalışmanın amacı, Y. Pazarkaya'nın şiirlerinde görülen tematik değişimi incelemek ve şairin şiir dünyasında göç deneyiminin yıllar içerisinde nasıl dönüştüğünü ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden belge çözümlemesi kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan Pazarkaya'nın "İncindiğin Yerdir Gurbet (1979)", "Sen Dolayları (1983)" ve "Yol Dolayları (2006)" kitaplarıdır. Analizler, tema ve alt tema yapısı, kimlik algısı, bireyselden evrensele yönelim gibi ölçütler temel alınarak yapılmıştır. Elde edilen verilerle şairin şiirlerindeki tematik değişim ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonucunda Y. Pazarkaya'nın şiirlerinde göç temasının ilk dönemlerde yabancılaşma ve aidiyet sorunu etrafında şekillendiği, ilerleyen yıllarda ise kültürel çoğulculuk ve karma (hibrit) kimlik anlayışı doğrultusunda yeniden yorumlandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yüksel Pazarkaya, Türk-Alman Yazını, Göç Yazını, Kimlik, Kültürlerarası Yazın.

Thematic Changes In Pazarkaya's Poems

Abstract

Yüksel Pazarkaya, one of the leading figures in Turkish-German literature, is a writer who explores the cultural encounters stemming from the experience of migration within a unique aesthetic and linguistic framework in his poetry. Having settled in Germany in the 1960s, Pazarkaya has addressed themes such as migration, identity, belonging, intercultural interaction, and multilingualism in his works. The aim of this study is to examine the thematic shift observed in Y. Pazarkaya's poetry and to reveal how the experience of migration has transformed within the poet's poetic world over the years. Document analysis, a qualitative research method, was employed in the study. The books by Pazarkaya used in the research are "İncindiğin Yerdir Gurbet (1979)," "Sen Dolayları (1983)," and "Yol Dolayları (2006)." Analyses were conducted based on criteria such as thematic and sub-thematic structure, perception of identity, and the shift from the individual to the universal. The thematic shifts in the poet's works were revealed through the data obtained. The study concluded that the theme of migration in Y. Pazarkaya's poetry initially took shape around issues of alienation and belonging, but was reinterpreted in later years in line with the concepts of cultural pluralism and hybrid identity.

Keywords: Yüksel Pazarkaya, Turkish-German literature, Migration Literature, Identity, Intercultural Literature.

[1] Prof. Dr., Trakya Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, asutay@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0175-2429
[2] Yüksek lisans öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Alman Dili ve Eğitimi Bölümü, sudekarasu@trakya.edu.tr, ORCID: 0009-0008-0615-164X

1. GİRİŞ

Yüksel Pazarkaya, Türk-Alman yazınının en önemli temsilcilerinden biri olarak hem Türkçe hem de Almanca yazdığı eserlerle iki kültür arasında bir yazınsal köprü kurmuştur. 1940 yılında İzmir'de dünyaya gelen Pazarkaya, 1958 yılında eğitim amacıyla Almanya'ya gitmiş ve yaşamının büyük bölümünü burada geçirmiş, kimya yüksek mühendisliğine ek olarak Edebiyat Bilimleri ve Felsefe de okumuştur. Şair, şiir, öykü, roman, tiyatro ve çeviri gibi farklı türlerde eserler vermiş olsa da yazınsal üretiminin merkezinde şiir yer almaktadır. İlk hikâye türündeki eseri "Oturum İzni"dir. Yazar misafir işçilerin yaşadığı sıkıntıları, yabancılaşmayı, özlemleri ve yalnızlıklarını gözlemleyerek bu sorunları edebi bir dille "Oturum İzni" adlı kitabına yansıtmıştır. Kitap, göç yazınının önemli eserleri arasında yer almaktadır[3]. Altmışlı yıllardan itibaren eser veren yazar en başından itibaren işçi yazını (Gastarbeiterliteratur), konuk yazını (Gastliteratur) ve yabancılar yazını (Ausländerliteratur) gibi kalıplara karşı çıkmıştır. Tabiatın kendi ölçütleri vardır ve eser bu ölçütlere göre değerlendirilir görüşünü savunmakta, bir ayrım olacaksa bunun yalnızca dile göre yapılması gerektiğini belirtmektedir. Boyacı'nın da belirttiği gibi: "Pazarkaya'nın, eserlerinde yoğun bir şekilde işlediği "Diskriminierung der Ausländer" [yabancıların dışlanması] meselesine karşı, yaşadığı sosyo-kültürel ortamda ve uğraş verdiği sanat alanında da tavır aldığı görülür" (Boyacı, 2010: 880). Pazarkaya'nın diğer yazarlardan ayrıştığı kısım ise kitapta yansıttığı temaları yaşamamış, gözlemlemiştir. Birinci kuşak daha çok geri dönme, aidiyetsizlik ve Türk kalma odağındayken, Pazarkaya çift yönlü aidiyet ve kültürel melezlik gibi konulara odaklanmıştır. Dolayısıyla eserlerinde Alman toplumuna doğrudan bir eleştiri görülmemektedir.

Bin dokuz yüz altmışlı yıllarda Türkiye'den Almanya'ya başlayan işçi göçü, yalnızca ekonomik ve sosyal bir hareketlilik değil aynı zamanda kültürel bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirmiştir. Bu süreçte ortaya çıkan Türk-Alman yazını, göç deneyimini yaşayan bireylerin kimlik, aidiyet ve kültürel uyum gibi sorunlarını yazınsal metinler aracılığıyla ifade ettiği bir alan olarak gelişmiştir. Y. Pazarkaya'nın şiirleri bu bağlamda göç deneyiminin farklı boyutlarını yansıtan önemli örnekler sunmaktadır. Şairin eserlerinde bireyin iki kültür arasında konumlanışı, dilsel çoğulluk ve kültürel etkileşim temaları belirgin bir şekilde yer almaktadır. Yüksel Pazarkaya'nın Almanya'ya gidişi birinci kuşağın göçüyle aynı döneme denk gelmektedir. Birinci kuşak göçmenler Almanya'daki iş gücü açığını kapatmak amacıyla gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra Almanya ekonomisi büyük sıkıntılar yaşamış, bu nedenle dönemin ABD Dışişleri bakanı George C. Marshall öncülüğünde Avrupa'yı kalkındırma programı başlatılmıştır. Bu sayede Almanya ikinci dünya savaşının ve de Hitler Nazizmi'nin yıkımını, dünya savaşının yarattığı büyük yaraları sarma ve çöküşten kurtulma yolunda, kalkınma dönemine geçmiştir. Bu kalkınma dönemine "Wirtschaftswunder[4]" adı verilmiştir. Kalkınmanın getirdiği iş gücü gereksinimi de ilk önce İtalya ve ardından İspanya ve Yunanistan ile yapılan anlaşmalarla karşılanmaya çalışılmıştır. Türkiye ise 30 Ekim 1961'de imzalanan Ankara anlaşması ile Almanya'ya işçi gönderme sürecine dahil olmuştur. Sözü geçen ülkelerle anlaşmalar geri dönüş prensibiyle imzalanmıştır. İşçiler iki yıllık çalışmanın ardından ülkelerine dönecekleri ön görülmüştür. Bu nedenle gurbetçi işçilere "Gastarbeiter[5]" gözüyle bakılmıştır (Wilutzki, 2023: 74). Ancak bu "misafirlik" beklenenden uzun sürmüştür. Almanya'daki Türk işçilerinin başlarda yalnızca ailelerine para göndermek, birikim yapmak ve geri dönmek gibi düşünceleri olsa da bu düşünce zamanla Almanya'ya alışmakla değişmiştir. Karakaya işçilerin yaşantısını kısaca şu şekilde özetlemektedir:

> *"Birinci kuşak kendilerini, göç ettikleri ülkelerin dilini öğrenmek zorunda hissetmemiş ve bir kısmı dili sadece temel seviyede öğrenmişlerdir. Çoğunlukla sosyal hayatlarında ırkdaşlarıyla temaslarda bulunmuşlar ve hemşeri bağlarını güçlü tutmuşlardır"* (Karakaya, 2020: 128).

Birinci kuşak işçilerin aidiyetsizlik, vatana hasret, kültürel, sosyal karışıklık, dil engeli gibi yaşadığı sorunlar bir süre sonra yazıya geçmiştir (Kakışım, Demirağ, 2018: 140). Böylece oluşan Türk-Alman göçmen yazını, 1960'larda başlayan Türkiye'den Almanya'ya göç eden misafir işçilerin ve onların çocuklarının, üçüncü kuşak göçmenlerin Almanya'da yazdığı yazınsal metinler olarak kabul

[3] Ayrıca bkz: https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/pazarkaya-yuksel erişim 16.02.2026
[4] Ekonomik Mucize. II. Dünya Savaşı sonrası Batı Almanya'nın hızlı ekonomik kalkınma sürecini ifade eden terimdir.
[5] Misafir işçi

edilmektedir[6]. Bu kuşak duygularını kendi içinde yaşasa da bir süre sonra kendilerini ifade etme ihtiyacı duymuştur. Bu nedenle birinci kuşak yazınında otobiyografik unsurlar bulunmaktadır. Ancak Uyanık'ın da belirttiği gibi:

> *"Yazılanların ileride yayınlanabileceği düşüncesi o dönemlerde olgunlaşmış değildir. Çok sayıda şiir ve öykü türünden çalışma önemsenmez, üstelik onlardan bazıları yırtılıp atılmaktan kurtulamaz. Yazan kişilerin amaçları arasında, yaşamak zorunda oldukları ülkede, karşı karşıya oldukları durumları dile getirmek ve bu yazma uğraşı yoluyla yalnızlıklarını, dışlanmışlıklarını unutmak vardır"* (Uyanık, 2003:114).

Yazım dilini Türkçe tercih ettikleri için eserler yalnızca çevirilerle Alman okurlara ulaşabilmiştir. İlk yazın ürünleri 60'lı yıllarda oluşmuştur[7]. Göçmenler iş gücü eksikliğinden ülkeye geldikleri için yazınlarına da başlarda işçi yazını (Gastarbeiterliteratur), konuk yazını (Gastliteratur) ve yabancılar yazını (Ausländerliteratur) gibi isimler verilerek yazın dünyasından ayrıştırılmaya çalışılmıştır (Karakuş & Kuruyazıcı, 2001: 8). Bu sınıflandırmalara karşı çıkan Yüksel Pazarkaya başta olmak üzere Aras Ören, Habib Bektaş, Bekir Yıldız[8] gibi isimler bu türün ilk temsilcilerindendir.

Pazarkaya'nın yazarlık dışında birçok alanda etkinliği ve çalışmaları mevcuttur. 1980-82 yılları arası iki dilli Anadil dergisinin editörlüğü, 1986-2002 arası WDR-Köln-Radyo Türkçe yayınları yönetmenliği, Türkçe ders kitapları yayınları ve Alman televizyonu için dizi gibi. Bu çalışmaların getirdiği birçok ödül de bulunmaktadır. Örneğin; 1986 SWF Radyosunda Birincilik 1989'da Adalbert-von-Chamisso Ödülü. 1992'de Dr. Orhan Asena Oyun Ödülü. 1992-93 İsmet Küntay Tiyatro Ödülü. 1993'te Salihli Belediyesi Oyun Ödülü. 1994'te Berlin Senatosu Çocuk Yazını Ödülü. 1997 Haldun Taner Öykü Ödülü. 2007 Yunus Nadi Şiir Ödülü (Bayrakdar, 2008: 60-61).

Pazarkaya'nın öykü ve düzyazı eserlerinde bulunan çift yönlülük anlayışı şiirlerinde daha yoğun bir şekilde görülmektedir. Dili yalnızca anlatım aracı olarak değil aynı zamanda kimliğin kurucu unsuru olarak gören Pazarkaya, şiirlerinde Türkçe ve Almanca arasında kurduğu dengeyle iki kültürlü varoluşu sembolize etmektedir. Bu yaklaşım, şairin özellikle şiir kitaplarında belirgin bir biçimde görülebilmektedir (Pazarkaya, 1995; 2006; 2019).

2. TÜRK- ALMAN YAZININDA MELEZ KİMLİK

İlk kuşağın iki kültür arasında büyüyen çocukları da kendi yazın dünyalarını oluşturmuştur ve yazınlarının adı artık işçi yazını değildir. Bu dönem yazınlarda konular kimlik çatışması, iki dillilik, toplumsal baskılar gibi daha edebi eserlerdir. Bu konuların ele alınmasının sebebi kişilerin aynı toplum içinde büyümesine rağmen toplumun çoğunluğu tarafından "yabancı" olarak dışlanmaları ve aynı yabancılaşmayı kendi memleketlerinde de yaşamalarıdır (Asutay, Çarıkçı, 2015: 22). Karakaya'nın da aktardığı gibi:

> *"İkinci kuşak, göç sürecinde yaşadıkları zorluklar, eğitim eksikliği, ileri yaşta göç etme ve sosyal kabul eksikliği gibi unsurların etkisiyle diğer kuşaklarla kıyaslandığında, daha fazla "tepkisel kimlik" geliştirme eğilimindedir. Yaşadıkları deneyimleri en acımasız ve en sert kelimelerle tarif etme konusunda en istekli grubu ikinci kuşak göçmenler oluşturmaktadır"* (Karakaya, 2020: 129).

Aslında ilk kuşağın aile birleşimiyle gelen veya onların çocukları olan ikinci kuşağın büyük bir kısmı Alman okullarında eğitim gördüğünden Almancası ilk kuşağa kıyasla daha iyidir. Alman toplumuyla daha çok iletişim halindedir. Dolayısıyla çoğunluk Almanca yazmayı tercih etmiştir. Ancak bu kuşağın ev ortamında Türkçe konuşulduğu için Türkçeye de hakimdir (Demirağ, Kakışım, 2018: 141). Bu dönemde ses getiren bazı yazarlar Renan Demirkan, Osman Engin, Emine Sevgi Özdamar, Feridun Zaimoğlu'dur. İkinci kuşak yazarlarda üçüncü mekân olgusuna yalnızca mekânsal olarak değil, kimlik çatışması olarak da rastlanmaktadır. Bu çatışma yeniden oluşum, melez kimlik gibi kavramlarla da örtüşmektedir. Hem Türk hem Alman olabilme, dilsel melezlik ve

[6] Ayrıca bkz: Harun Göçerler, Dil, Edebiyat, Kültür ve Dil Eğitimi Çalışmaları, Bölüm: Expressionistische Spuren in deutschen Filmwerken: Die Periode nach 200., Oktay Atik, Dışgöç Yazınında Kimlik Arayışının İzleri. / Gurbetçinin Edebiyatı.

[7] Bekir Yıldız "Türkler Almanya'da" alandaki ilk roman örneğidir.

[8] Bu yazarlar, Türk-Alman göçmen yazınının ilk kuşak temsilcileri arasında yer almakta ve eserlerinde göçmen işçilerin deneyimlerini doğrudan yansıtmaktadır.

arada kalmışlığın üretim alanına dönüşmesi Bhabha'nın üçüncü mekân kavramına en çok uyan konulardır. Alandan en iyi örnekler Emine Sevgi Özdamar'ın "Die Brücke vom Goldenen Horn[9]" ve Feridun Zaimoğlu'nun "Kanak Sprak[10]" adlı eserlerdir.

Üçüncü kuşak ve sonrası, göç sonrası, postkolonyal ya da postmigrant edebiyat olarak da bilinmektedir. Asutay (2025: 1645) postmigrant kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: "Bu kavram aslında altmışlı yıllarda başlayıp üç kuşak boyunca devam etmiş olan, Türkiye'den Almanya'ya düzenli ekonomik göçün ilk aşamasından sonrasını ifade eder". Artık bu kuşak Almanya'yı daha çok kendi ülkesi gibi görmektedir. Kimlikler hibrittir, ancak hiçbir kimliğe ait hissetmeme duygusu bulunmaktadır. Göç travmalarından çok toplumsal kimlik, bireysellik, şehir yaşamı ve çokkültürlülük gibi konulara odaklanmaktadır. Almanca dilinde bir önceki kuşağa kıyasla daha güçlü edebi bir üslup, yaratıcı biçimsel denemeler görülmektedir. Mizah, ironi gibi içerikler artmıştır. Feridun Zaimoğlu'nun "Kanak Sprak"ı, Fatih Akın filmlerinin edebiyat incelemeleri, Melda Akbaş'ın "So Wie Ich Will" adlı otobiyografisi bu dönemlerde öne çıkmaktadır.

Üç kuşak yazarların hepsinde görülen ve onları etkileyen kimlik sorunu ve "nereye aitim?" sorusu yazarların yaşadığı başlıca problemdir. İş için Almanya'ya göç edenler ile ortaya çıkan melezlik kavramına günümüz yazarlar tarafından hala yanıt aranmaktadır. Melez kavramıyla genellikle farklı kültürlerin veya ırkların bir araya gelerek oluşturduğu yeni kimlikler anlaşılmaktadır. Selçuk'a göre melezlik; "İki farklı türün bir araya gelmesiyle oluşan yeni bir tür de denilebilir" (Selçuk, 2017: 60). Göç eden kesimlerde kültürel kimliklerin yeniden şekillenmesi sıklıkla görülmektedir. Kendi gelenek ve göreneklerini göçtüğü ülkede bir süre devam ettiren göçmenler, sonrasında göç ettiği ülke ile kendi geleneklerini birleştirir. Böylece bulunduğu topluma uyum sağlamaktadır. Bu durumun getirdiği bazı olumsuzluklar da bulunmaktadır. Örneğin ailesinin sahip olduğu kültürün yanı sıra yaşadığı ülkenin kültürünü de kimliğine ekleyen yeni nesilde birtakım kimlik belirsizliği sorunları yaşanabilmektedir. Türk-Alman edebiyatında bu durum, birinci kuşak yazarlarda daha çok aidiyetsizlik, yabancılaşma, dışlanma ve memleket özlemi gibi temalarla ifade edilmiştir. İkinci ve üçüncü kuşaklarda ise bu yaklaşım değişerek kimliğin daha çoğul ve esnek bir yapı kazandığı görülmektedir[11].

Üçüncü kuşak ve için vatan ne Almanya ne Türkiye'dir. Yeni bir kimlik olarak çok yerli kimlikler anlatılmaktadır. Birinci kuşaktaki evsizleşme ve ikinci kuşaktaki iki evlilik, üçüncü kuşakta çoklu evler görülmektedir. Berlin, Köln, İstanbul, sosyal medya, sanal topluluklar arasında gidip gelen çoklu mekân yapıları bulunmaktadır.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE: GÖÇ, MELEZ KİMLİK VE ÜÇÜNCÜ MEKÂN

Göçmen yazınını inceleyen çalışmalarda sıklıkla başvurulan kuramsal yaklaşımlardan biri Homi K. Bhabha'nın "üçüncü mekân" kavramıdır. Bhabha'ya göre kültürel karşılaşmalar sonucunda ortaya çıkan melez kimlikler, sabit ve tekil kimlik anlayışını ortadan kaldırır. Bu süreçte farklı kültürlerin etkileşimi yeni bir anlam alanı oluşturur ve bu alan "üçüncü mekân" olarak adlandırılır. Bhabha'nın "The Location of Culture (1994)" adlı eserinde ayrıntılandırdığı bu yaklaşım, kimliğin durağan değil, sürekli yeniden kurulan bir yapı olduğunu ortaya koyar. Bhabha'ya göre melezlik kolonyal karşılaşmalar sonucundaki kültürel karışımdır, kimlikler birbirinden tamamen ayrışmaz. Bu bağlamda Türk-Alman yazınında birinci kuşak göçmen yazarlar genellikle aidiyetsizlik, yabancılaşma ve memleket özlemi gibi temaları işlerken ikinci ve üçüncü kuşak yazarlar kimliğin çoğul ve melez yapısına odaklanmıştır. Bu bağlamda Pazarkaya'nın şiirleri hem birinci kuşak deneyimini hem de kültürlerarası kimlik anlayışını bir arada yansıtan önemli örnekler sunmaktadır.

4. PAZARKAYA'NIN ŞİİRLERİNDE TEMATİK DÖNEMLER

Bu çalışmada Pazarkaya'nın şiirleri üç döneme ayrılarak incelenmiştir. İlk dönem "Göç ve Yabancılaşma", ikinci dönem "Kültürlerarası Kimlik" ve son dönem "Çoklu Aidiyet ve Evrensel

[9] Dil, hafıza, göç ve beden üzerinden hibrit kimlik yaratılmıştır.
[10] Melez dil üçüncü mekân kavramına denktir.
[11] Türk-Alman yazınında kuşak ayrımı genellikle göçün zamanlaması, dil tercihi ve kimlik temsilleri üzerinden yapılmaktadır.

Perspektif" olarak üç temel aşamada incelenmiştir. Her dönem için seçilen 5 şiir tema, kimlik algısı, bireyselden evrensele yönelim gibi temel ölçütlere göre incelenmiştir. Şiirler dönemlere uygun olarak şairin "İncindiğin Yerdir Gurbet (1979)", "Sen Dolayları (1983)" ve "Yol Dolayları (2006)" kitaplarından seçilmiştir. Metinlerde tekrar eden kavramlar tematik kodlama yöntemiyle belirlenmiştir. Bu süreçte "göç", "yabancılaşma", "kültürlerarası kimlik" ve "çoklu aidiyet" gibi ana temalar oluşturulmuş, ilgili ifadeler bu temalar altında sınıflandırılmıştır. Elde edilen verilerle şairin şiirlerindeki tematik değişim ortaya konulmuştur.

5. İLK DÖNEM: GÖÇ, YABANCILAŞMA VE DİL (TEMASI/ İLİŞKİSİ)

Pazarkaya'nın erken dönem şiirlerinde göç deneyiminin yarattığı yabancılaşma duygusu önemli bir yer tutar. Göç, yalnızca fiziksel bir yer değiştirme değil aynı zamanda bireyin kimliğinde meydana gelen bir dönüşüm olarak ele alınır. Şairin ilk dönem şiirleri birinci kuşak göçmenlerin deneyimiyle örtüştüğü gözlemlenebilmektedir. Şairin bazı dizelerinde o dönemde yoğun olarak yaşanan dil ve kimlik ilişkisi dikkat çekici biçimde vurgulanır. Örneğin şu dizeler göç deneyiminin yarattığı dilsel ve kültürel gerilimi ifade eder:

"Bilmediğin bir dille
Kavgalı olamazsın,
Yalnız kendi dilsizliğinle."
(Pazarkaya 2019)

Bu dizelerde dil, bireyin toplumsal varoluşunun temel unsurlarından biri olarak görülmektedir. Göçmen bireyin yaşadığı en önemli sorunlardan biri, yeni toplumun diline yabancı oluşudur. "Bilmediğin bir dille" dizesi yalnızca dile değil, kültüre, topluma ve düşünce sistemine yabancı olma anlamına da gelmektedir. "Kavgalı olamazsın" dizesinde görüldüğü üzere bir şeyle kavga edebilmek için önce o şeyi bilmek, anlamak gerekmektedir. Ancak dilin bilinmediği bir toplumda kişi kendini ifade edemez. Son satırda bahsedildiği gibi kişinin en büyük kavgası kendini ifade edememesidir. "Dilsizlik" ile ifade edilen nokta konuşamamak değil kendini anlatamamak, varlığını gösterememektir.

"Onlar bizi hep
Ayırıp inanç mezhep
Kan kıyım tüketmek
Mi isterler
(...)"
(Pazarkaya, 1979)

Şairin kullandığı "onlar" ve "bizi" ayrımı bireyin dışlandığını gösteren güçlü ifadelerdir. İnsanların kimlik üzerinden de ayrıştığını "ayırıp inanç mezhep" ifadeleri ile yansıtmaktadır. Göçmen zaten yabancıyken kendi içlerinde de ayrıştığı görülmektedir. "Kan kıyım tüketmek" dizesiyle de insanlar arasındaki bu ayrımın şiddeti ortaya çıkardığı görülmektedir.

"Sılada iç geçirmek
Yasaklara tutsak ezilmek
Yaşamı gurbet eder
Hele ki insana burun kıvrıla
Başlar o zaman bitmeyen gurbet

(…)"
(Pazarkaya, 1979)

Şairin ilk dizesi kişinin fiziksel olarak gurbette olsa da ruhunun hala sılada olduğunu anlatmaktadır. "Yasaklara tutsak ezilmek" dizesinde "yasak" ile hem hukuki hem sosyokültürel engellerden, "tutsak" ile özgürlük kaybından, "ezilmek" ile pasif ve baskılanmış konumdan bahsedilmektedir. Bütün bunlarla "yaşamı gurbet eder" yani kişi bulunduğu yerle birlikte tüm varoluşuna gurbeti taşımıştır. Ancak sorun yalnızca mekan ve dil değildir kişi bir başkası tarafından da değersizleştirilir, "hele ki insana burun kıvrıla". "başlar o zaman bitmeyen gurbet" Böylelikle gurbet coğrafi olmaktan çıkıp psikolojik bir duruma dönüşmektedir.

"(…)
Vurdular zorbalığa boyunduruğa
Sıra geldi öldüler
Belli etmediler
(…)"
(Pazarkaya, 1979)

Bu dizlerle bireyin maruz kaldığı baskıya karşı geliştirdiği direnişi ve bu direnişin trajik sonuçlarını ortaya konulduğu görülmektedir. "Belli etmediler" ifadesi, bu acının görünür kılınmadığını, aksine bastırıldığını göstererek, Pazarkaya'nın şiirinde sıkça karşılaşılan dilsizlik ve içe kapanma temasını güçlendirmektedir.

"Alıştırma
Sınır öte
Anamalın yeryüzü sirkinde
Sende sen sayılmayan
Alış işgücü diye
Horlanmaya
(…)"
(Pazarkaya, 1979)

Bu dizelerde Pazarkaya bireyin sistem içerisinde "alış işgücü diye" dizesiyle kimliğinden arındırıldığını vurgulamaktadır. "Anamalın yeryüzü sirkinde" ifadesiyle şair kapitalist sistemi bir sirk gibi sunarken "sende sen sayılmayan" dizesi bireyin kimliğinin silindiğini ortaya koymaktadır. Ek olarak "horlanmaya" dizesinde sosyal ve kültürel dışlanma da vardır. Bu bağlamda şiirle, yabancılaşmayı ekonomik, toplumsal ve kimliksel boyutlarıyla birlikte ele alınmaktadır.
Pazarkaya ilk dönemde genel olarak hem göçün bireyde dil, kimlik ve toplumsal konum üzerinden yaşadığı derin yabancılaşmasını ele almakta hem de gurbet deneyimi hem bireysel hem de yapısal bir varoluş sorunu olarak yansıttığı görülmektedir.

6. İkinci Dönem: Kültürlerarası Kimlik

Pazarkaya'nın şiirlerinde zamanla göç deneyimi daha çok kültürlerarası bir kimlik oluşumu bağlamında ele alınmaya başlanır. Şairin eserlerinde Türk ve Alman kültürlerinin karşılaşması bir çatışma alanı olmaktan ziyade yeni bir kimlik oluşumuna zemin hazırlayan bir süreç olarak görülür. Bu dönemde yazılan şiirlerde bireyin farklı kültürler arasında kurduğu ilişkiler ve bu ilişkilerin yarattığı yeni kimlik biçimleri dikkat çeker. Bu dönem birinci göçmen kuşağın deneyimlerinden

ikinci kuşağın oluşumuna bir geçiş olarak değerlendirilebilir. Bu dönem şiirleri için seçilen "Sen Dolaylarında" adlı kitabı seçilmiştir. Örneğin kitaptaki şu dizeler "sen" ile kurduğu ilişki üzerinden kendi benliğini şekillendirmektedir:

"Tinsin, kanıçekik külçe bu ben sensiz
Gönlüme içerik, anlağıma biçim sen
Doldur içeriğinle, biçiminde can ver
Bitmeyen arayışlara sınavlara son ver"
(...)
(Pazarkaya, 1983)

"Tinsin, kanıçekik külçe bu ben sensiz" dizesinde benlik, eksik ve ağır bir kavram olarak yorumlanabilmektedir. "Gönlüme içerik, anlağıma biçim sen" dizesi kültürlerarası kimlikte duygusal ve zihinsel bir tamamlayıcı roldedir. Devamında gelen "Doldur içeriğinle, biçiminde can ver" dizesi ikinci dönem göç şiirlerinde görülen: yeniden kimlik inşasına işaret etmektedir. "Bitmeyen arayışlara sınavlara son ver" dizesiyle de göç ve kültürlerarası deneyim açısından kimlik arayışının sonlanma isteğini ifade etmektedir. Bhabha'nın üçüncü mekân kavramı bağlamında şiir, iki kültür arasında oluşan ara-kimlik olarak yorumlanabilir. Aidiyetin sınırları belirsizleşmektedir:

"(...)
Bu ikinci aşama uzaysal görüntülerle
Bu ikinci sınav işsizliğin yoldaşlığında
Geriye kalan yine bir sen son anlamda
Senim derken, enilkten külçeleşiyorum"
(Pazarkaya, 1983)

İlk iki dizede "Bu ikinci aşama uzaysal görüntülerle/ Bu ikinci sınav işsizliğin yoldaşlığında" "ikinci aşama" kimlik gelişiminde yeni bir adım olduğu görülmektedir. Ve bu adımda da mücadelenin artık yalnızca kültürel değil ekonomik bir boyuta da yansıdığı "sınav" ve "işsizlik" kelimelerinden anlaşılmaktadır. "Geriye kalan yine bir sen son anlamda" dizesi tüm bu mücadelenin içinde kimliği sabitleyen bir "sen" unsuruna işaret etmektedir. Bu unsurdan ve "Senim derken, enilkten külçeleşiyorum" dizesinden bir yoğunlaşma ve yeni bir kimliğe dönüşmekten bahsedilmektedir.

"Sen vurgunu yeyip derin denizinde
Sen katmanları altında ezim ezim
Özlemlerle aşılıyor en kalın katman
Sessizce aşılıyor bençemberler
(...)"
(Pazarkaya, 1983)

Pazarkaya, bireysel yabancılaşmayı evrensel düzeye taşımaktadır. "Sen vurgunu yeyip derin denizinde" dizesinde bilinçaltı ve kimliğin katmanları ile göç ve kimlik kırılmalarını yansıtmaktadır. Devamında gelen "Sen katmanları altında ezim ezim" dizesinde bireyin katmanlı kimlik içinde sıkıştığı yorumu yapılabilmektedir. "Özlemlerle aşılıyor en kalın katman" buradaki aidiyet ihtiyacı olan özlem, kimlik katmanlarını aşmaktadır. "bençember" benliğin sınırları olarak görülmekte ve bireyin sınırlarını temsil etmektedir.

"Gittin gelmedi yaz
Aradım süremde güneşi
Titredi yalnızlık ve ayaz
(...)"
(Pazarkaya, 1983)

"Gittin gelmedi yaz" dizesinde hem bir ayrılık hem de süreklilik kaybı görülmektedir. Bir yokluk ile gelen kimlik ve kırılan bir aidiyet ortaya çıkmaktadır. Ardından bu aidiyetin arayışı hem fiziksel hem de varoluşsal olduğu anlaşılmaktadır; "Aradım süremde güneşi". Son dizede "Titredi yalnızlık ve ayaz" kelimelerinden yabancılaşma ve yalnızlıkla birleşen bir deneyim yansımaktadır.

"(...)
Koyuldum yoluna taze direnç taze güçle
Siren seslerini işitmeyen bir erinçle
Dikip gözlerimi ufkun beyaz çizgisine"
(Pazarkaya, 1983)

İlk dizede "Koyuldum yoluna taze direnç taze güçle" birey aktif bir şekilde kimliğini yeniden inşa etmek için çabalayan, hareket eden bir özne olarak görülmektedir. "Siren seslerini işitmeyen bir erinçle" bu yolda dış dünyadan koparak hedefine ve kendine yöneldiği anlamı çıkarılabilmektedir. Son dizede ise "Dikip gözlerimi ufkun beyaz çizgisine" birey net olmayan ama umutlu olduğu yeni kimliğine ilerlemektedir.
Pazarkaya'nın ikinci dönem şiirlerinde göç, bireyin yer değiştirmesiyle ve farklı kültürlerle kurduğu ilişkilerin katkısıyla kimliğin yeniden inşası canlı ve umutlu bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır.

7. Üçüncü Dönem: Çok Kültürlülük ve Çoklu Aidiyet
Pazarkaya'nın sonraki dönem şiirlerinde göç ve kimlik temaları daha evrensel bir perspektife doğru genişler. Şair, bireyin yalnızca ulusal kimlikler üzerinden değil, daha geniş bir insanlık deneyimi içinde konumlandığını vurgular. Ek olarak bu dönem için ikinci ve üçüncü kuşakların kültürlerarası, çoğul ve melez kimlik arayışlarını yansıttığı yorumu yapılabilmektedir. Örneğin bir şiirinde şu dizelere yer verir:

"Mevsimler gelip geçer
Ben geçemem senden."
(Pazarkaya 2006)

Bu dizelerde bireysel deneyim ile evrensel insan duyguları iç içe geçmektedir. "mevsimler gelip geçer" dizesiyle göçün mekânsal hareketinden evrensel bir değişime dönüştüğü görülebilir. Ancak birey evrensel değişimde olsa bile "ben geçemem senden" ifadesiyle kimliksel bağdan kurtulamadığı yorumu yapılabilir. Bu bağlamda şiir, göç ve kimlik temalarını ulusal sınırların ötesine taşımış, kültürlerarası ve çoğul kimlik arayışlarını yansıtan evrensel bir insanlık deneyimi sunmaktadır.

"(...)
Leyleklerle tuttu gurbetin yolunu

Uçarı bir yazdı uçtu gitti bizden önce"
(Pazarkaya 2006)

Bu dizelerde gurbet, leylekler üzerinden doğallaştırılarak evrensel bir göç döngüsüne dönüştürülmüştür. Göçün hayatın içinde sürekli var olan bir hareket hali olduğu kabul edilmektedir. "Uçarı bir yazdı uçtu gitti" ifadesi zamanın geçiciliğini ve deneyimlerin kalıcılığını yitirdiğini vurgulamaktadır.

"(...)
Paylaşınca kalmazdı yalnızlık
Ateştesin bir başına
(...)"
(Pazarkaya 2006)

Şairin son dönem şiirleri olması dolayısıyla bu dizelerde ilk dönemlerde büyük bir sorun olan yalnızlığın ilk dönemden farklı olarak artık aşılabilir bir durum olduğunu ifade etmektedir. Ancak yine de "ateştesin bir başına", çift yönlü kimliğin ve duygu durumunun ifadeleridir.

"İki başına yürürdük onunla
Güneşli ülkede
Gölgemdi benim can dostum
Yarı canımdan oldum
Bu gölgesiz ülkede
(...)"
(Pazarkaya 2006)

Dizedeki "iki başına" ifadesi bireyin taşıdığı "öteki benlik", "dost", "gölge ben" ya da kültürlerarası kimlik olabilir. "Gölgemdi benim can dostum" dizesinde gölge ayrılmaz bir parça, kimliğin yansıması olarak yorumlanabilir. Birey aidiyetlerinden birini kaybedince kendini yarım hissetmektedir, "yarı canımdan oldum". "Bu gölgesiz ülkede" dizesinde aidiyetin yansımasının yokluğu ifade edilmiştir. Şairin üçüncü dönem şiirlerinde görülen kültürlerarası kimlik kırılması ortaya çıkmaktadır.

"(...)
Sanırdım terk eder insan bir yeri
Bu kent sonunda insanı terk etti
(...)"
(Pazarkaya 2005)

Bu dizelere göre kent artık "ev", insan da artık "yerli" değildir. Bu durum üçüncü kuşakta köksüz ama çok kimlikli durumu betimlemektedir. Dizelerden de anlaşıldığı üzere göç, bireysel bir eylem olmaktan çıkıp mekânın da aktif olduğu bir ilişkiye dönüşmektedir.
Sonuç olarak Pazarkaya'nın üçüncü dönem şiirlerinde göç ve kimlik temaları, bireysel sorunlardan farklı olarak evrensel, kültürlerarası ve çoklu bir varoluş deneyimine dönüştüğü görülmektedir. Artık aidiyet sorunu mekânla birlikte kurulan yeni bir benlik ortaya çıkmaktadır.

8. SONUÇ

Bu çalışma kapsamında Yüksel Pazarkaya'nın şiirlerinde gözlemlenen tematik değişimi, göç olgusunun bireysel ve toplumsal düzlemdeki yansımaları üzerinden incelemeyi amaçlamış ve şairin poetik dünyasının zamansal dönüşümünü ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, Pazarkaya'nın şiirlerinde göç temasının durağan bir içerik olarak değil, aksine tarihsel, sosyolojik ve kültürel bağlamlarla birlikte evrilen dinamik bir yapı olarak ele alındığını açıkça göstermektedir.

Araştırma sonuçları, Pazarkaya'nın şiirsel üretiminin üç temel tematik evre üzerinden anlamlandırılabileceğini ortaya koymaktadır. İlk evrede, göç deneyimi ağırlıklı olarak yabancılaşma, aidiyetsizlik ve dilsel kopuş gibi kavramlar etrafında şekillenmektedir. Bu dönemde şair, birinci kuşak göçmenlerin yaşadığı kültürel şok, iletişim yetersizliği ve toplumsal dışlanma gibi olguları güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Dilin yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kimliğin kurucu unsuru olarak ele alınması, bu dönemin en belirgin özelliklerinden biridir. Bu bağlamda "dilsizlik" metaforu, bireyin yalnızca konuşamama durumunu değil, aynı zamanda varoluşsal görünmezliğini de simgelemektedir. Dolayısıyla ilk dönem şiirleri, göçmen öznenin hem içsel hem de dışsal çatışmalarını yoğun bir biçimde yansıtan bir varoluş krizine işaret etmektedir.

İkinci evrede ise göç deneyiminin daha karmaşık ve çok katmanlı bir yapıya büründüğü görülmektedir. Bu dönemde yabancılaşma yerini kademeli olarak kültürlerarası etkileşim ve kimlik inşasına bırakmaktadır. Pazarkaya'nın şiirlerinde artık "öteki" ile kurulan ilişki bir çatışma zemini olmaktan çıkarak üretken bir alan hâline gelmektedir. Bu dönüşüm, özellikle Homi K. Bhabha'nın "üçüncü mekân" kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde daha anlamlı bir hâl almaktadır. Şairin bu dönemdeki şiirlerinde görülen kimlik anlayışı, sabit ve tekil olmaktan ziyade, sürekli yeniden kurulan, akışkan ve melez bir yapı sergilemektedir. Bu bağlamda birey ne tamamen geldiği kültüre ne de bulunduğu kültüre ait olan; aksine bu iki kültür arasında yeni bir anlam alanı oluşturan bir özne olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimliğin bu şekilde yeniden tanımlanması, göç deneyiminin yalnızca kayıp ve eksiklik üzerinden değil, aynı zamanda üretim ve dönüşüm üzerinden de okunabileceğini göstermektedir.

Üçüncü evrede ise Pazarkaya'nın şiirlerinde tematik çerçevenin ulusal ve bireysel sınırları aşarak evrensel bir boyuta ulaştığı görülmektedir. Bu dönemde göç, artık yalnızca fiziksel bir yer değiştirme olgusu değil; insanın varoluşuna içkin bir hareketlilik ve süreklilik durumu olarak ele alınmaktadır. Şairin şiirlerinde aidiyet kavramı sabit bir mekâna bağlı olmaktan çıkarak çoklu, esnek ve çoğul bir yapıya dönüşmektedir. Bu durum, postmigrant yazın bağlamında değerlendirildiğinde, kimliğin parçalı ve çoğul doğasına işaret etmektedir. Özellikle üçüncü kuşak deneyimiyle örtüşen bu yaklaşım, bireyin artık tek bir kültürel referans çerçevesinde tanımlanamayacağını ortaya koymaktadır. Pazarkaya'nın bu dönemdeki şiirleri, göçmen öznenin "nereliyim?" sorusuna verdiği yanıtın giderek daha karmaşık ve çok katmanlı hâle geldiğini göstermektedir.

Çalışmanın genel değerlendirmesi, Pazarkaya'nın şiirlerinde göç olgusunun yalnızca tematik bir unsur olarak değil, aynı zamanda poetik bir yapı kurucu olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Şair, göç deneyimini bireysel travmaların ötesine taşıyarak kültürel karşılaşmaların, kimlik dönüşümlerinin ve çokdilliliğin estetik bir ifadesine dönüştürmektedir. Bu yönüyle Pazarkaya'nın şiirleri, Türk-Alman yazını içinde yalnızca bir temsil alanı oluşturmakla kalmayıp, aynı zamanda kültürlerarası edebiyat çalışmalarına kuramsal ve estetik katkılar sunmaktadır.

Bununla birlikte çalışma, bazı sınırlılıklar da içermektedir. İnceleme yalnızca belirli şiir kitaplarıyla sınırlandırılmış olup, şairin tüm poetik üretimini kapsamamaktadır. Gelecek çalışmalarda Pazarkaya'nın farklı türlerdeki eserlerinin (öykü, roman, deneme) de analize dahil edilmesi, göç ve kimlik temalarının daha bütüncül bir perspektifle değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca karşılaştırmalı edebiyat bağlamında Pazarkaya'nın diğer Türk-Alman yazarlarla birlikte incelenmesi, tematik dönüşümün daha geniş bir yazınsal çerçevede anlaşılmasına olanak tanıyacaktır.

Sonuç olarak, Yüksel Pazarkaya'nın şiirleri, göç olgusunun bireysel deneyimden evrensel bir insanlık durumuna evrilen çok katmanlı yapısını ortaya koymaktadır. Şairin poetik dünyasında

kimlik, sabit bir öz olmaktan ziyade sürekli dönüşen, yeniden kurulan ve çoğullaşan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Pazarkaya'nın şiirleri, yalnızca Türk-Alman yazınının değil, genel olarak çağdaş göç yazınının anlaşılması açısından da önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

BİRİNCİL KAYNAKÇA

Pazarkaya, Yüksel (2019). *St. Louis Günleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Pazarkaya, Yüksel (2006). *Yol Dolayları*. İstanbul: Cem Yayınevi. İstanbul.

Pazarkaya, Yüksel (1995). *Mutluluk Şiirleri*. İstanbul: Açı Yayınları.

Pazarkaya, Yüksel (1983). *Sen Dolayları*. İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi.

Pazarkaya, Yüksel (1979). *İncindiğin Yerdir Gurbet*. Ankara: Şiir Tiyatro Yayınları.

İKİNCİL KAYNAKÇA

Adelson, L. A. (2002). The Turkish Turn in Contemporary German Literature and Memory Work. *The Germanic Review: Literature, Culture, Theory*, 77(4), 326–338. https://doi.org/10.1080/00168890209597875

Asutay, H. (2025). Melda Akbaş Örneğinde Türk-Alman Yazını, Postmigrant Dönem ve Yabancılaşma Süreci. *5. Uluslararası Üsküdar Bilimsel Araştırmalar Kongresi*. 22-23 Kasım 2025.

Asutay, H., & Çarıkçı, T. (2015). Göçün Ellinci Yılında Almanya'da Yükselen Değer: Türk-Alman Göçmen Yazını. *Humanitas- Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,* 3(5), s. 17-32. https://doi.org/10.20304/husbd.45555

Bayrakdar, F. (2008). *Kültür Aktarımında Çeviri Stratejileri: Yüksel Pazarkaya'nın Türkçe- Almanca Çeviri Örneğinde Bir Araştırma*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 1-266.

Bhabha, Homi K. (1994). *The Location of Culture*. London: Routledge.

Boyacı, İ. (2010). Yüksel Pazarkaya örneğinde göçmen Türk aydınında kimlik problemi ve çözümü. *Turkish Studies (Elektronik)*, 5(2), s. 878-896.

Chiellino, Carmine (2007). *Interkulturelle Literatur in Deutschland*. Stuttgart: Metzler.

Doğan, Coşkun (2021). "Göçün Özeti: Herzlichen Willkommen, und dann Türken Raus", *"Göç Yollarında Atmışıncı Yılında Türk Alman Edebiyatı ve Kültürü*", Ed. H. Asutay, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale, Haziran 2021 (Haziran 2021)

Doğan, Coşkun (2021). "Kültür Olgusunun Temel Kavramları", *Kültürlerarası Araştırmalar*, Ed. M.Tosun /C. Doğan, Paradigma Akademi, Sertifika No: 32427, ISBN:978-625-7686-87-7, s: 49-74, Çanakkale, Haziran 2021 (Haziran 2021)

Doğan, Coşkun (2021). "Göç, Çeviri ve Kültürlerarasılık", "*Kültürlerarasılık ve Çeviri*", Ed. M. Tosun/C.Doğan, Paradigma Akademi Yayınları, Sertifika No: 32427, ISBN: 978-625-8069-01-3, Çanakkale, Aralık 2021 (Aralık 2021)

Demirağ, H., & Kakışım, C. (2018). Almanya'daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, s. 123-152. https://izlik.org/JA77UZ98KJ

Karakaya, C. (2020). Avrupa'ya İşçi Göçünde Uyum ve Uyum Sürecinin Kuşaklararası Değerlendirilmesi. *Toplumsal Politika Dergisi,* 1(2), 116-133. https://izlik.org/JA69FK35NM

Karakuş, M., & Kuruyazıcı, N. (2001). *Gurbeti Vatan Edenler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Keskinel, Beyza; Doğan, Coşkun (2020). "Göç, Çokkültürlülük ve Toplumsal Uyum ", *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, ISSN:2149-9314, Yıl 6, Sayı: 2, s. 51-58, Nisan 2020 (Nisan 2020)

Selçuk, E. (2017). Sanatta Kültürel Melezleşme. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(2), 57-70. https://izlik.org/JA55BP46FL

Tosun, Muharrem & Doğan, Coşkun (2021). "*Kültürlerarası Araştırmalar",* Paradigma Akademi Yayınları, Sertifika No: 32427, ISBN:978-625-7686-87-7, s. 49-74, Çanakkale, Haziran 2021 (Haziran 2021)

Uyanık, G. (2010). Tartışmaların Odağında Yer Alan Bir Yazın: 'Göçmen Yazını'. *Journal of Turkish Research Institute*, 10(22). https://izlik.org/JA54GU62UF

Kocaman Wilutzki, S. (2023). Gurbet Die-Fremde Almanya'ya Göçün 60'ıncı Yılında Türkiye'den Almanya'ya Giden İlk Kuşak. *Senectus*, 1(1), 67-90. https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.1.0006